

Een korte terugblik op een leven als jurist

Bob Wessels (maart 2023)

Najaar 2022 heb ik het auteurschap van de serie Wessels Insolventierecht (uitgave Wolters Kluwer) aan anderen overgedragen. Een mooie aanleiding om naar mijn leven als jurist terug te blikken. Dat begon eind 1974.

Vragen

1 Je hebt najaar 2022 afscheid genomen van de 10-delige serie Wessels Insolventierecht. In ruim twintig jaar heb je telkens nieuwe, actuele drukken verzorgd. Van 2018 tot najaar 2022 heb je aan de vijfde druk van al die delen gewerkt. Nu heb je het stokje aan een groep van auteurs overgedragen. Ik wil graag met je terugkijken. Je bent nu al ruime tijd jurist. Wat heb je zoal gedaan?

2 Even naar het begin. Welke studie heb je gedaan en waarom?

3 De eerste jaren in de juridische praktijk

4 En dan zet je de eerste stappen in de wetenschap. Wanneer was dat, en waarom die richting?

5 Gaf je ook veel onderwijs?

6 Je bent, hoorde ik, mede-initiatiefnemer of oprichter van verschillende juridische tijdschriften. Vertel!

7 Je was ook initiatiefnemer van Tijdschrift voor Insolventierecht, dat nu al meer dan 25 jaar bestaat.

8 Post-universitair onderwijs

9 Hoe ben je gestart met wat nu is de serie Wessels Insolventierecht?

10 Welke functies bekleed je momenteel en waar bestaan de werkzaamheden/taken uit?

11 Tien boeken om de drie a vier jaar volledig herzien voor een volgende druk is dat niet een monsterklus. Was dat het ook?

12 Hebt je nog een rol bij de serie waarvan je de naamgever bent?

1 Je hebt net afscheid genomen van de 10-delige serie Wessels Insolventierecht. In ruim twintig jaar heb je telkens nieuwe, actuele drukken verzorgd. Van 2018 tot najaar 2022 heb je aan de vijfde druk van al die delen gewerkt. Nu heb je het stokje aan een groep van auteurs overgedragen. Ik wil graag met je terugkijken. Je bent nu al ruime tijd jurist. Wat heb je zoal gedaan?

Inderdaad, de zesde druk van de hele serie wordt vanaf 2023 door anderen verzorgd. Ik heb dat ook publiekelijk aangekondigd, zie mijn website, blog 2022-09-doc1.
<https://bobwessels.nl/blog/2022-09-doc1-serie-wessels-insolventierecht-behouden-vaart/>

Tja terugkijken. Wat heb ik gedaan?

Ik ben uit 1949 en ben nu bijna 50 jaar jurist, waaronder ruim 25 jaar hoogleraar burgerlijk recht, handelsrecht en internationaal insolventierecht. Dat was van 1988 – 2008 aan de Vrije Universiteit Amsterdam en van 2007 – 2014 als hoogleraar internationaal insolventierecht aan de Universiteit Leiden. Sedert medio jaren 90 was mijn aanstelling als hoogleraar, zowel in Amsterdam als in Leiden, voor slechts 0.2 fte oftewel één dag per week.

Dat is niet zo bekend, maar ‘financieel mijn broek ophouden’ deed ik via mijn hoofdwerkzaamheid gedurende de laatste 30 jaar: (internationaal) commercieel-juridisch adviseur. Als jonge hoogleraar was ik in 1991-1992 wetenschappelijk adviseur bij advocatenkantoor Nauta Dutilh. Daarna was ik 13 jaar als partner van global services provider Ernst & Young (nu: EY) verbonden. Daar heb ik tussen 1995 en 2003 ook bestuursfuncties bekleed, waaronder 5 jaar een internationale bestuursfunctie.

Daarna, vanaf 2005, heb ik mijn eigen praktijk gehad vanuit mijn woonplaats Dordrecht. Gewoon adviseur, maar met een ongewone praktijk, bijna alleen werkend als counsel’s counsel, dus adviseur vooral van internationaal werkende advocaten en hen bijstaan met het verschaffen van legal opinies e.d., maar ook werkend als (internationaal) arbiter. Sinds 2005 heb ik deze commerciële (internationale) advies-, opinie- en arbitragepraktijk gevoerd, vooral op het terrein van (internationale) herstructureringen en insolventie van banken en bedrijven. Dus als academicus en praktijkjurist heb ik ‘Zwei seelen in meiner brust’ (Goethe). In maart 2014 ben ik in Leiden met emeritaat gegaan en in de loop van 2019 heb ik mijn commerciële adviespraktijk beëindigd. De afsluiting was een internationale arbitrage in de geruchtmakende Steinhoff-zaak.

Ik heb altijd ook belangstelling gehad voor geschillenbeslechting. Van 1988 tot 2016 was ik raadsheer-plaatsvervanger in het Hof Den Haag en sedert 1987 vaste arbiter, en sedert 2000 voorzitter, van de Vaste Geschillencommissie van Achmea op het terrein van levens- en pensioenverzekeringen. Daarnaast heb ik diverse arbitrages en bindende adviezen gedaan, meestal als zelfstandige, niet aan een instituut verbonden arbiter.

2 Even naar het begin. Welke studie heb je gedaan en waarom?

Ik ben in Utrecht geboren en heb in Culemborg en Haarlem/Heemstede de middelbare school doorlopen. Toen ik in 1970 ging studeren, stond ik in beginsel vrij neutraal tegenover rechten als studiekeuze. Ik kom uit een familie waar een universitaire studie onbekend was. Ik ben dus de vrucht van een typische jaren 60 ontwikkeling. Op de middelbare school (HSB A) onderwees men toentertijd weliswaar nog het vak ‘Handelskennis’, maar echte affiniteit met

de rechtsgeleerdheid had ik daardoor nog niet gekregen. Rechten was, naast 'economie', de enige studie die voor jongeren met mijn schoolachtergrond openstond. Toch bleek al snel dat ik de goede keuze had gemaakt; ook wat betreft de universiteit. Aan de Vrije Universiteit van Amsterdam begonnen we met een redelijk kleine groep van 150 eerstejaarsstudenten en door vakken als Romeins Recht en Algemeen Privaatrecht raakte ik al vrij snel geënthousiasmeerd. Vooral voor de structuur en systematiek binnen dergelijke rechtsgebieden ontwikkelde ik een grote interesse. Welke beginsel zijn aan de orde? Welke zijn doorslaggevend? Wat is uiteindelijk de rechtvaardiging voor de keuze tussen contrasterende principes? Hoe dient men bijvoorbeeld de bescherming van eigendom te zien tegenover de rol van de derde te goeder trouw? Met dat soort vragen hield ik me bezig in die tijd, natuurlijk naast het gewone dagelijkse leven als student.

3 De eerste jaren in de juridische praktijk

In 1974 studeerde ik af in Nederlands recht en ik begon als bedrijfsjurist bij een klein advieskantoor. Deze functie heb ik drie jaar lang vervuld. Tijdens die periode ontwikkelde ik op juridisch terrein weer nieuwe interesses. In de praktijk werd ik geconfronteerd met de problematiek die je in de collegebanken niet onderwezen kreeg. Het betreft dan vaak grensgebieden, waarbij meerdere vakken die juridisch-theoretisch gescheiden zijn in de praktijk door elkaar lopen. Denk bijvoorbeeld aan de situatie waarbij aan een weg een openbare bestemming wordt gegeven (privaat- en publiek recht) of de overdracht van certificaten van onroerend goed (vermogensrecht) en de vraag of deze transactie overdrachtsbelastingplichtig is, en zo ja, of je de wens van partijen ook kan bereiken zonder deze fiscale belemmering. In mijn eigen werkzaamheden als bedrijfsjurist kwam ik zelf ook direct met dergelijke geïntegreerde of grensoverschrijdende gevallen in aanraking. Bij het adviseren van een werkgever, tevens grootaandeelhouder, kwamen dan naast bijvoorbeeld het contractenrecht, ook huwelijksvermogensrecht of erfrecht (wie is rechthebbende van de aandelen en hoe vererven zij?) en het fiscale recht aan de orde. Voor deze laatste rechtsgebieden was mijn kennis niet toereikend. Welke keuze maak je dan als jurist? Volgens mij waren er in de praktijk van toen twee houdingen mogelijk: ófwel je geeft toe "ik weet het niet" en speelt de zaak door aan een specialist, ófwel je probeert verder te kijken en het zelf op te lossen door je eigen kennis te verbreden. Ik koos voor het laatste en besloot dan ook om me in de avonduren naast mijn werk te verdiepen in het notariële recht, inclusief een pakket fiscaal recht. Daarmee kun je 80% van de zaken (toentertijd: in het MKB) behoorlijk doorzien en oplossen.

Ik heb het werk als jurist in de praktijk altijd als een grote verrijking gezien. De praktijk leert je in veel gevallen veel meer over het recht dan dat je hebt opgestoken tijdens je studie. Daarnaast ontwikkel je jezelf niet alleen op juridisch, maar ook op communicatief, sociaal en maatschappelijk gebied, door contacten met cliënten, hun drijfveren, hun interesses, hun eigenaardigheden. Verder beschouw ik de dienstbaarheid voor bedrijven of mensen als een waardevolle factor: uitzoeken hoe men in een concreet geval cliënten in lastige juridische situaties kan helpen, heeft mij altijd veel voldoening gegeven.

4 En dan zet je de eerste stappen in de wetenschap. Wanneer was dat, en waarom die richting?

Na afronding van mijn tweede studierichting notarieel recht in 1977, kreeg ik het aanbod om wetenschappelijk medewerker te worden aan de Vrije Universiteit; een uitdaging die ik graag aanging. De rechtsfilosofische en rechtstheoretische kant van het recht hield mij in deze periode nog al bezig. Ik wilde daar méér van weten.

In mijn boek *Juridische vaardigheden* (1983, 5e druk 1992) stelde ik bijvoorbeeld de vraag aan de orde of rechten wel echt een wetenschap is. Tot eind jaren '70 ontwikkelde de rechtsleer zich vrijwel geheel langs de lijn van wetgeving en het becommentariëren daarvan in de vorm van handboeken en annotaties. Er werd amper een plaats gegeven aan de 'onderstromen' van het recht, aan de invloed van persoonlijke gedragingen, maatschappelijke verschijnselen of de beroepsuitoefening als advocaat of als curator. Het is belangrijk om deze onderstromen als een aanvullende dimensie van het recht te kennen en hun invloed te onderkennen. Hoe zit het bijvoorbeeld met de rol van maatschappelijke verwachtingen bij verbintenissen die niet in rechte afdwingbaar zijn? Over deze vraag schreef ik in die tijd mijn boek *Gentlemen's Agreements* (1984). Kon men het kartel van de zogeheten 'Seven Sisters' (7 grote oliemaatschappijen van midden 20^e eeuw; o.a. Shell) op basis van maatschappelijke verwachtingen neergelegd in een "Herenakkoord" verplichten vennootschapsbelasting af te dragen?

Ook de wederzijdse beïnvloeding van vermogensrecht en belastingrecht was een interessant fenomeen. In februari 1988 promoveerde ik aan de Vrije Universiteit op een nadere uitwerking van deze thematiek: *Natuurlijke verbintenissen. Civiel- en fiscaalrechtelijke beschouwingen over rechtens niet-afdwingbare verbintenissen*. Een week erna werd ik aangesteld als hoogleraar burgerlijk recht en handelsrecht.

5 Gaf je ook veel onderwijs?

Het geven van onderwijs is uiteraard een wezenlijk deel van het academische werk. Aan het begin van mijn carrière was de begeleiding van wetenschappelijk personeel op dit gebied nog erg slecht geregeld, om niet te zeggen afwezig. Ik had nog nooit voor de klas gestaan, dus wat dat betreft werd ik behoorlijk in het diepe gegooid. In eerste instantie heb ik enkele jaren casuscolleges gegeven voor eerstejaars studenten, waarbij de interactie met de studenten me goed beviel. Later heb ik vooral hoorcolleges gegeven voor zalen met 200 man, zonder microfoon in die tijd. Onderwerpen waren handelsrecht en vermogensrecht, waarbij de interactie vanwege de massaliteit duidelijk afnam. Tot op de dag van vandaag ervaar ik het als prettig om met (gemotiveerde) studenten te werken. Niet alleen voor de student is dat contact uiteraard nuttig, ook bij de wetenschapper zelf scherpt het de geest.

Soms hoor ik: ná de universiteit heb ik niet zoveel meer opgepikt. Dat is een gruwelijk misverstand. In veel werkvelden studeer je echt je hele leven door. Maatschappelijke verschijnselen wijzigen continue. Technologie raast voort. Men benadrukt andere afwegingen, bijvoorbeeld ESG. Inderdaad een leven lang leren: begin jaren 80 schreef ik over toen onbekende fenomenen als de stichting als rechtspersoon en fiscale rulings en overeenkomsten met de belastingdienst. Voor mijn promotie tot doctor in de rechtsgeleerdheid in 1988 dook ik diep in de grondslagen van betekenis en rechtvaardiging van juridische gebondenheid. Continu kennis nemen en je verder ontwikkelen deed ik bijvoorbeeld voor de voorbereiding op de overgang naar wat toen heette het nieuw Burgerlijk Wetboek, de internationale contracten en structuren waarmee je in de eerste helft van de jaren 90 binnen Ernst & Young wordt geconfronteerd, de 'verengelsing' van de adviespraktijk, de invloed van de millenniumbug in 2000 en van de introductie van de euro in 2002 op lopende contracten, de rechtsfiguren die door privatisering zijn ontstaan, de meer recente regelmachine van het financiële recht, de

constant veranderende en zich ontwikkelende technologie, die niet alleen de juridische vakken wijzigt maar ook op de praktijkvoering structureel ingrijpt of bijvoorbeeld mijn kennis over het internationale insolventierecht. Twintig jaar geleden paste deze in een luciferdoosje, nu schrijf ik er met gemak twee boeken over, in het Engels, met zo'n 1200 bladzijden. Deze zijn in hun vijfde druk in het najaar van 2022 verschenen. Leren, van ontwikkelingen en van anderen, doe je elke dag.

Je bent mede-initiatiefnemer of oprichter van verschillende juridische tijdschriften. Vertel!

Ik ben inderdaad mede-initiatiefnemer van diverse juridische tijdschriften, in de jaren 80 en 90.

Waarom? Ik probeer het schier onmogelijke, door u mee te nemen naar de juridische praktijk van de beoefening en toepassing van rechtswetenschap, medio jaren 80 van de vorige eeuw. Er waren een paar 'grote' bladen, zoals (alfabetisch) *Ars Aequi*, *NJB*, *RM Themis*, *WPNR* en *TVVS* en de *NV*, voorgangers van wat nu heet *Ondernemingsrecht*. Maar verder was er bar weinig. En als u meedenkt: er was geen internet!

Op het terrein van wat nu heet 'Pensioenrecht', was er niets noemenswaardig. In het *Boon/Van Loon*-arrest besliste de Hoge Raad eind 1981 dat het ouderdomspensioen en het nabestaandenpensioen na echtscheiding tussen de ex-partners moest worden verdeeld. De wetgever zocht houvast. Ook de praktijk (binnen de *SER*; ik was in de 2^e helft jaren 80 onafhankelijk lid van de werkgroep 'pensioenen') worstelde met de privaatrechtelijke kant van pensioenen. In 1986 is toen *Tijdschrift voor Pensioenvraagstukken* opgericht, waarbij onder meer de huidige prof. Lutjens betrokken was. Na mijn dissertatie heb ik dit onderwerp verlaten.

In de praktijk was ik al eerder de rechtsvorm 'stichting' bij de eerstelijnsgezondheidszorg in Amsterdam tegengekomen. Wilde je meer weten, vooral op praktisch niveau, dan was de oogst heel dun. Een praktijkboekje, later samen met Kid Schwarz, over de civielrechtelijke en fiscaalrechtelijke kanten van een stichting, leidde tot veel vragen, vanuit de praktijk en het notariaat. Reden voor ons om, ik dacht in 1986, *Stichting & Vereniging* op te richten, een tiental jaren daarna verbreed naar *Tijdschrift voor Ondernemingsbestuur (TvOB)*.

Maar nogmaals, de beschikbaarheid van praktisch goed bruikbare informatie was beperkt. Er waren de Modellen rechtspraktijk en de meeste kantoren hadden hun eigen 'doos' met voorbeelden van darvaardingen en standaardcontracten. Let wel, nogmaals!, kennis was nog niet in computersystemen voorhanden (de computer moest nog worden uitgevonden!) en *Mind you*, internet was er niet, er waren geen nieuwsbrieven van allerlei soort. Wilde je snel een kopie van een arrest van de Hoge Raad dan schreef je een brief, stortte een tientje (ca. € 4,50) en een week later had je deze in huis.

Hoe je een overnamecontract in elkaar moest zetten, hoe een escrow werkte of hoe certificering van aandelen en de oprichting van een Administratiekantoor in zijn werk ging, dat was tamelijk tasten in het duister. Er kwamen verder rechtsgebieden tot ontwikkeling die weinig aandacht bij de bestaande bladen kregen: europees recht; mededingingsrecht; effectenrecht, zoals je dat de laatste tien jaar ook ziet met de opkomst en uitwerking van financieel recht, privacyrecht en klimaatrecht. En er was weinig aandacht voor het opiniërend en voor de praktijk raadgevend begeleiden van de continue stroom van juridische informatie.

Op het terrein van het handelsrecht/bedrijfsrecht was er zo wie zo weinig praktische, continue informatie. Een poging om in 1988 met Bedrijfsjuridische berichten een 14-daagse nieuwsvoorziening met een 20-tal auteurs te maken, kwam maar traag en onvolledig van de grond.

Medio jaren 80 werd het werken aan het effectief in werking treden van grote delen van het vermogensrecht (van het 'Nieuw BW') serieus. Het Ministerie van Justitie gaf een selecte groep jonge juristen (ik was midden 30) training in alle onderwerpen van het nieuwe vermogensrecht. Zeker 10.000 juristen (advocaten, bedrijfsjuristen, notarissen) zouden in enkele jaren moeten worden bijgespijkerd. Toen heb ik met 4 collega's Nieuwsbrief Nieuw BW opgezet waarmee de grote wijzingen in het Nederlandse vermogensrecht (die uiteindelijk pas in 1992 hun beslag kregen) werd begeleid. Dat is qua kwaliteit en diepgang doorgegroeid naar het beste blad op dit terrein, Maandblad voor Vermogensrecht.

7 Je was ook initiatiefnemer van Tijdschrift voor Insolventierecht, dat nu al meer dan 25 jaar bestaat.

Bij het voorbereiden van wat later de serie Wessels Insolventierecht is geworden, bleek ook weer dat het vakgebied groeide maar dat de literatuur erg bescheiden was. In 1990 was de advocatenspecialistenvereniging INSOLAD gestart; daar werden ook prima trainingen gegeven, maar er was behoefte aan een wetenschappelijk-praktische benadering. Die vond ik in het starten van Tijdschrift voor Insolventierecht, in die periode een belangrijke doorbraak, want met de ondertitel 'onderneming, financiering en reorganisatie' werd een brede, ook-niet specifiek juridische invalshoek gekozen. Een brede opzet dus, waarvoor ik het initiatief had genomen en waar ik met enkele anderen (waaronder Reinout Vriesendorp) een geïnteresseerde uitgever voor vond: Kluwer. Vanaf het begin stond de wetenschappelijke én praktische toegevoegde waarde van het tijdschrift voorop. De samenwerking met INSOLAD mede in de vorm van de Insolad Nieuwsbrief en een redactie afkomstig uit wetenschap en praktijk stond daar borg voor. TvI bestond in 2020 25 jaar en is vanaf het eerste nummer het leidinggevende Nederlandse tijdschrift. Ik heb maar drie jaar leiding aan de redactie gegeven omdat ik voor EY in London ging werken. Grensoverschrijdend redactioneel overleg was in deze periode toch nog erg lastig te realiseren.

8 Post-universitair onderwijs

Ter voorbereiding van het werken als advocaat in de praktijk met het nieuwe vermogensrecht ben ik in 1990 en 1991 wetenschappelijk adviseur geweest van Nauta Dutilh. Ruim 200 juristen volgden een palet aan inhouse trainingen en workshops. Als academicus steek je daar zelf ook weer veel van op. In de zomer van 1991 was ik 14 dagen in New York om lezingen en workshops 'vermogensrecht' te geven, uitgenodigd door een groep van zo'n vijftien Nederlandse advocaten die partners en medewerkers waren van grote advocatenkantoren in Nederland en werkzaam op hun kantoor in Manhattan. Ook voor hen gold dat vanaf 1992 bijna alle gebieden van het Nederlandse burgerlijk en handelsrecht ingrijpende veranderingen zouden ondergaan als gevolg van een ingrijpende herziening van het 'oude' (op Frans recht georiënteerde) Nederlandse Burgerlijk Wetboek-regime (van kracht sinds 1838) om een 'nieuw' Nederlands Burgerlijk Wetboek te worden.

Deze New Yorkse 'studenten' raadden me aan een kunstmuseum te bezoeken, de Frick Collection genaamd, waar ik ook het bekende zelfportret van Rembrandt uit 1658 zag. En ik

las toen dat hij 2 jaar daarvóór failliet was verklaard! Daar ligt dus de inspiratie voor mijn boek Rembrandt's Money, dat eind 2021 verscheen.

Vanaf 2000 heb ik LLM onderwijs International Insolvency Law in Amsterdam gegeven en vanaf 2007 in Leiden in het masterjaar. Na 2014 ben ik elk jaar als gastspreker uitgenodigd in het Leidse ICCL-programma.

Met studenten en afgestudeerden over het vak spreken is enorm inspirerend en leerzaam. Ik ben in ongeveer veertig landen geweest voor lezingen, aan advocaten, rechters of studenten, als gasthoogleraar in Frankfurt, Riga, Pretoria, New York City of als researchhoogleraar bij Max Planck in Luxemburg.

In corona-tijden stond dit nagenoeg stil, maar ik herinner me in 2021 en 2022 ook virtuele lezingen voor instituten en universiteiten in Teheran, New Delhi, Pretoria en Hong Kong. Een uitstekende manier om het vak goed bij te houden en veel van die jurisdicties op te steken.

9 Hoe ben je gestart met wat nu serie Wessels Insolventierecht is?

Lang verhaal, maar kort even aan de historie onttrekken: begin 90 werd ik door uitgever Samsom H.D. Tjeenk Willink benaderd met de vraag of ik het Handboek voor het Nederlandse Handels- en Faillissementsrecht (deel I, derde gedeelte 'Faillissement en Surséance van Betaling'), van M. Polak wilde bewerken. Het boek was toen bijna twintig jaar oud, uit 1972. De tekst was bewerkt door N.J. Polak, en werd in de praktijk en de literatuur (zie C.H. Beekhuis, RM Themis 1972, p. 260 e.v.) als voortreffelijk handboek, '... zo niet *het* standaardwerk op het gebied van het faillissementsrecht moet worden aangemerkt'.

Het boek werd eind jaren 80 ter bewerking aan prof.mr. A. Korthals Altes gegeven. Hij was vanaf 1980 gewoon hoogleraar handelsrecht Universiteit Utrecht en hij wilde het met een team van een drietal medewerkers van het Molengraaf-instituut voor Privaatrecht oppakken. Korthals Altes overleed echter vroegtijdig (hij was in 1931 geboren) en zo kwam de uitgever bij mij terecht.

Zoals ik zei, een prima boek, maar wel bijna twintig jaar oud. In die twintig jaar was er echter enorm veel gewijzigd. Ik denk aan het vernieuwde huwelijksvermogensrecht (Boek 1 BW uit 1970), wijzigingen in het vennootschapsrecht (Boek 2 uit 1972) en de beduidende invloed van het vernieuwde vermogensrecht en de invloed daarvan in het faillissement (zekerheidsrechten, overeenkomsten), maar ook eigen vernieuwingen in het procesrecht en de introductie van de afkoelingsperiode. Omdat iedereen het druk had (vooral doorwerking van het NBW zorgde voor veel werk) was het lastig de individuele auteurs op één lijn te brengen (wie schrijft welke onderdelen, wanneer?, afstemmen ontwerp-tekst met collega's). Uiteindelijk bleek de oorspronkelijke opzet van de uitgever – actualiseren van het bestaande – niet te realiseren te zijn. Ook aan de zijde van de uitgever waren er problemen (overbrengen gehele project van Samsom – een uitgever van onderwijsboeken – naar Kluwer, snelle openvolging van personen als uitgever, auteursrecht perikelen).

Medio 1996 besloot ik de bewerking zelf te doen. Dat vergt afhechten van relaties met bedoelde medewerkers, maar uiteindelijk zijn bezwaren tegen dat idee weggenomen. De bewerking die ik voor ogen had was: Nederland heeft behoefte aan een nieuw standaardwerk, waarin ook onderdelen van vennootschapsrecht, vermogensrecht, burgerlijk procesrecht en belastingrecht, die mede het insolventierecht gestalte geven, zijn verwerkt.

Enfin, dit is uiteindelijk een serie van 10 delen is geworden, in hun eerste druk gepubliceerd van 1999 tot 2003.

10 Welke functies bekleed je momenteel en waar bestaan de werkzaamheden/taken uit?

Ik ben sedert 2010 vaste onafhankelijke expert/adviseur van de Europese Commissie op het terrein van (grensoverschrijdende) insolventies en herstructureringen. Sinds 2016 ben ik voorzitter van CERIL, Conference of European Restructuring and Insolvency Law, een onafhankelijke Europese think tank die zich inzet voor de verbetering van de wetten en praktijken inzake herstructureringen en insolventie in de EU en haar lidstaten. Sinds 2022 ben ik lid van de Global Advisory Board van Insolvency Law Academy in India. India kent sinds 2016 een moderne insolventiewetgeving, maar er is grote behoefte aan een duidelijke set van regels voor grensoverschrijdende insolventies.

Enkele functies heb ik de laatste jaren afgestoten: lid van de Joint Board of Appeal van de drie Europese toezichthouders op de financiële markten (EBA, ESMA, EIOPA) en het voorzitterschap van het SER/Coördinatieoverleg Zelfregulering, Overleggroep Banken en Notariaat. Resultaat van dit overleg zijn onder meer Algemene dienstverleningsvoorwaarden Notariaat 2014 en de Algemene bankvoorwaarden van 2017.

11 Tien boeken om de drie a vier jaar volledig herzien voor een volgende druk, is dat niet een monsterklus. Was dat het ook?

Ik kan dat lastig ontkennen: inderdaad in elke volgende druk van de tien delen is meestal 10-15 procent geschrapt, maar komt er ook weer 20 percent bij, vooral de vernieuwde wet- en regelgeving en actuele rechtspraak. Het geheel telt nu in totaal ruim 4000 pagina's. Maar het insolventierecht is ook een enorm interessant gebied, intellectueel uitdagend en praktisch veeleisend. Praktijkmensen zoeken in lastige gevallen *guidance* en de brede acceptatie van de gehele serie werkt natuurlijk erg bemoedigend.

Het zal de komende jaren voor de nieuwe auteurs niet makkelijker worden. Tot vóór corona (dus vóór 2020) was duidelijk dat de bestaande insolventiewetgeving (die met herkingsvoorstellen wel telkens vernieuwde) met een (redelijk) goed functionerende economische markt verbonden is. Sindsdien is de economische markt caught in limbo, gevangen in onzekerheden van effecten van corona, inflatie, de Russische invasie in Oekraïne, extreme prijsverhogingen in energie, inflatie, en al de effecten daarvan op mensen en het bedrijfsleven.

Onze Faillissementswet is ingericht om in individuele gevallen van insolventie, soms vele ervan, oplossingen te bieden. Maar de verhouding wet-praktijk begint stevig te schuren indien insolventiewetgeving onvoldoende of niet op zwakke of zelfs niet functionerende markten of sectoren is afgestemd. Voor structurele problemen biedt de wet geen bruikbare oplossingen. Daarvoor zijn meer collectieve mechanismen (een algemeen uitstel van betaling in een specifieke sector, het verplicht omwisselen van vorderingen in aandelen) nodig. Met de WHOA sedert 2021 is er een duidelijk instrument ingevoerd.

Maar of je het nu prettig vindt of niet, behoorlijke wetgeving begint bij politieke partijen. Deze hebben momenteel – althans het blijkt niet uit hun partijprogramma's – geen idee, laat staan een visie over het verschijnsel insolventie. Een ministerie, ernstig onderbezet, heeft dan

geen enkel houvast en wordt de speelbal van gevestigde belangen, vooral het bankwezen en de fiscus. Er loopt momenteel een consultatie met als doel om de insolventiepraktijk te betrekken bij de verdere ontwikkeling van het insolventierecht. Op die manier kan er input aan verschillende beleids- en wetgevingstrajecten worden gegeven. De Europese wetgever heeft in 2019 nieuwe regels gepubliceerd, maar het ministerie heeft de gestelde datum van implementatie pas laat gehaald. En in december 2022 wordt weer een nieuw pakket Europese regels gepubliceerd: harmonisatie in de EU van bepaalde aspecten van het insolventierecht. Nagenoeg alle met prima voorstellen, waaronder harmonisatie van de regels voor bestuurdersaansprakelijkheid en afstemmen van regels om benadeling van schuldeisers in hun verhaal op gelijke wijze aan te pakken.

En vergis je niet, schrijven is ook (ik geef maar een voorbeeld) rekening houden met het verwerken van wat stond in Staatsblad 2005, 600 houdend plaatsing van de gehele Faillissementswet in de geldende spelling; ruim een eeuw juridische terminologie in een klap geconverteerd in gewoon Nederlands. Dat moest ik toen dus ook in alle delen verwerken. Kortom, de nieuwe auteurs in de serie kunnen aan de bak!

12 Hebt je nog een rol bij de serie waarvan je de naamgever bent?

Als je ruim twintig jaar nagenoeg in je eentje schijft duurt het even voor je groeit naar je nieuwe rol. Schrijven is een creatief proces. Mijn methode van bewerken heb ik vanaf 2018 uitvoerig met de nieuwe opvolgende auteurs gedeeld. Zij moeten er echter een eigen draai aan geven. Ik denk als een typische boekenschrijver. De jongere generatie denkt eerder vanuit de vraagzijde van een databank gebruiker. Wat me wel dreef was het aan de praktische gebruiker/lezer bieden van solide, bondige, volledige informatie. Het zijn van auteur is geen last. Nadenken en schrijven blijf ik wel doen. Maar voor de bestaande serie is het voor de Nederlandstalige delen voorbij.

Je moet resoluut afscheid nemen van je vorige job als enige hoofdredacteur en enige auteur van de hele serie. Je moet je opvolgers niet belasten met jouw eigen ervaringen, die met de huidige wijzigingen in recht en technologie, zo wie zo al snel gedateerd zullen zijn.

Voorwaarts kijken, een tweede druk van Rembrandt's Money? Een andere monografie van een onderwerp waaraan ik momenteel denk? Een adviseursrol bij een van de instituten waaraan ik voorbonden ben? Dus voorwaarts kijken en het nieuwe volledig omarmen. Er is één maar. In 2018 had ik al aangekondigd een boek in de serie te schrijven over de pre-pack en de WHOA. Wetgeving over de WHOA is nu ruim 2 jaar oud. Dat boek zou ik graag nog verzorgen, ter opname in de serie, maar het is eigenlijk de eerste druk. Het is dus een afscheid met een vernieuwd vervolg. Voor de uitgever of de auteurs blijft ik natuurlijk, desverzocht, voor advies beschikbaar.

Nu nog het WHOA-deel. Ik zie ernaar uit! Uit het nadenken en schrijven heb ik altijd veel voldoening gehaald. Voor het WHOA-deel volg ik wat ik voor lezers en gebruikers altijd wilde zijn: een veilige haven, naar de woorden van dichter Slauerhoff: Alleen de havens zijn ons trouw.